

PRASKAČKA. PERIODIKUM JINDŘICHOHRADECKÝCH GYMNAZISTŮ Z ROKU 864

Michaela Körnerová Chládková (Jindřichův Hradec)

Praskačka. A Periodical of the Students of the Grammar School in Jindřichův Hradec from 1864

Abstract: *Praskačka*, a small humorous magazine of the students of the grammar school in Jindřichův Hradec was not a classical periodical. It was created in 1864 in the form of small handwritten notebooks that circulated among the students. This paper presents four extant copies, which are part of the collection 'Cultural and Historical Archives', kept in the State District Archives of Jindřichův Hradec. This satirical magazine encompasses various literary genres such as short stories, poems, elegies, an opera libretto, fictitious telegrams, news from the region as well as advertisements. They mainly include stories from the students' daily life, love troubles, drinking adventures, but also allusions to political events. All issues were lavishly illustrated.

Keywords: grammar school – student magazine – Jindřichův Hradec

Praskačku označil za „unikátní studentský časopis“ Jan Muk ve svém drobném článku, uveřejněném v *Jihočeské pravdě* v roce 1966. Než se zaměřím na toto pozoruhodné dílko, dovolím si stručný obecnější úvod.

Jindřichův Hradec patřil k tradičním studentským městem. Základní kámen jezuitského gymnázia zde byl položen již v roce 1595. Ústav vznikl z podnětu jindřichohradecké vrchnosti, tedy Adama II. z Hradce a jeho manželky Kateřiny z Monfortu, kteří ho, stejně jako jejich nástupci, štědře podporovali. Věhlasnou školu s řadou vynikajících pedagogů navštěvovali studenti nejen z českých zemí, ale i ze zemí rakouských, z Uher, Polska, Belgie, Itálie, Španělska aj. I když původně mělo jezuitské gymnázium v utrakvisticky smýšlejícím městě působit předně jako rekatolizační nástroj proti opozičnímu měšťanstvu, v následujících desetiletích a staletích se stalo vyhledávanou školou vyššího stupně rovněž pro zdejší měšťanské synky. O to byla pro Jindřichův Hradec horší zpráva o zrušení jezuitského řádu v roce 1773 a, i přes veškeré snahy měšťanů a vrchnosti, v roce 1778 zrušení gymnázia. Jindřichohradečtí za podpory hraběte Černína vynakládali nemalé úsilí, aby dosáhli znovuzřízení gymnázia, leč jejich snahy byly neustále mařeny válkami, ničivým požárem města a podobnými nepříznivými událostmi. K náhlému zvratu došlo až v roce 1806. Zejména díky finančnímu zajištění z nadace zdejšího rodáka P. Františka Xavera Jandery bylo gymnázium císařským dekretem nově zřízeno a od podzimu roku 1807 se na něm začalo vyučovat.

Gymnázium mělo nepopíratelný přínos pro vzdělání mládeže z města i širšího okolí, současně studenti byli přínosem pro město. Nejen, že jejich ubytování bylo dobrým přivýdělkem pro mnohé domácnosti, ale přítomnost studentů ve městě přinášela i jisté kulturní a společenské zpestření pro zdejší obyvatele. Studenti pořádali hudební, pěvecké a recitační akademie, věhlasné byly sjezdy abiturientů, ale zejména studentské výlety, jichž se za doprovodu studentské hudby a zpěvu v hojné míře účastnili též jindřichohradečtí měšťané.¹

Dalším kulturním vyžitím pro studenty bylo vydávání studentských časopisů, byť podle kázeňského řádu školy bylo něco takového zakázané. Mezi veřejné, tiskem vydávané a vedením ústavu povolené patřil např. *Juventus*. Tiskem vycházel též časopis *Jeřáby*, mezi rukopisná periodika náležely časopisy *Palacký* či *Mladoň*,² ale právě také *Praskačka*, jíž je tento drobný příspěvek věnován.

Z výše zmíněného článku Jana Muka se dovídáme základní informace o tom, co *Praskačka* byla, kdy vycházela, co byl její obsah, ale také to, jakou cestou se dostala do rukou dr. Muka, významného jindřichohradeckého vlastivědného pracovníka, ředitele muzea a svého času i vedoucího okresního archivu.³ Vzhledem k tomu, že se opravdu jedná o velmi krátký a výstižný text, dovolím si ho zde ocitovat:

„Unikátní památkou, která je spjata se studentským životem bývalého jindřichohradeckého gymnasia, je

¹ K historii gymnázia, vč. seznamu vyučujících, popisu slavných výletů aj. srov. HEŠ 1895.

² Ke studentskému životu a studentským časopisům srov. více MUK 1977.

³ Jan Muk (1901–1980). Po studiu dějepisu a zeměpisu na filozofické fakultě v Praze působil jako středoškolský profesor. V letech 1934–1969 byl správcem a pak ředitelem jindřichohradeckého muzea, současně až do roku 1956 městským archivářem, v letech 1951–1979 zastával funkci okresního konzervátora. Je autorem množství historických a vlastivědných prací pro Jindřichův Hradec a okolí.

Obr. 1. Praskačka – titulní stránky dochovaných exemplářů. Jindřichův Hradec, 1864. Státní okresní archiv Jindřichův Hradec, Kulturně historický archiv, kart. 218. Foto: autorka.

ručně psaný studentský časopis „Praskačka“, který věnoval jindřichohradeckému muzeu českokrumlovský archivář František Navrátil.

Časopis, jenž není uveden v Roubíkové Bibliografii časopisectva v Čechách 1863 až 1895 (což vzhledem k jeho jedinečnosti je zcela přirozené) vycházel v červnu a červenci 1864 každou sobotu, respektive neděli a celkem se zachovalo pět sešitků osmerkového formátu.

Studenti – kvártáni – si brali nemilosrdně na mušku své spolužáky. Je zajímavé, že se v časopise nenajde ani jediná narážka na profesory. Vedle neumělého a kostrbatého veršování třeba na děvčata nebo na oslavu dýmky a sklenice, je tu zastoupena divadelní parodie a mythologická, napodobení jarmareční písně pro mládence a panny. Jsou zde však i četné narážky na tehdejší politický život, na poslance, volby, svobodu tisku a na národnostní poměry. Život v Jindřichově Hradci je dotčen zmínkou o taneční zábavě v Kuniferu, o ševci Knotkovi a obchodníku Brabcovi, obrázkem hradeckých ostrostřelců.“⁴

Tolik tedy citace a nyní se můžeme vrátit k hlavním informacím v článku obsaženým a pokusit se je objasnit či doplnit: Předně se dovidáme, že sešitky časopisu se nějakou cestou dostaly do Českého Krumlova, zřejmě do Sbirky rukopisů, kterou dlouholetý českokrumlovský archivář František Navrátil⁵ zpracovával. Jeho zásluhou pak čtyři exempláře doputovaly zpět do Jindřichova Hradce, kde 102 roků před podáním informace o jejich existenci Janem Mukem vznikly.

Dále se můžeme zastavit také u samotného názvu časopisu – PRASKAČKA. Toto je objasněno v úvodníku prvního čísla, který je nadepsán: „Ať žije naše praskačka!!!“ Dovolte mi zkrácenou citaci (text je poněkud delší a informace v něm se více méně opakují, zřejmě pro zdůraznění významu použití onoho slova pro název časopisu).

*Tak už to v tom světě jde,
že když „bič“ již lupat nemůže
milostníkům svým notně do kůže,
aspoň „praskačka“ tu počne dělat hluky,
jak by mrskalů tu bylo celé pluky. ...*

V podstatě jde o to, že praskačkou je zde myšleno bičičtě, tedy šlehačí, práskací část biče, kterou hospodář postupně zkracuje či odstříhuje, aby pacholek nebičoval jeho dobytek:

*... že mu nechá jenom malý kousek,
k tomu jiný ještě vezme brousek,
utrhne mu totiž ze služby,
mimo to mu každý pátek zstrží půst,
aby nemohl tak obrovsky růst ... atd.*

Nicméně moudrý pacholek si poradí tak, že řekne pohunkovi, aby mu na bič praskačku zase přivázał atd. V závěru je pak výzva: „... ctěte naši praskačku, ona zdobí uříznutý bič“. A text je zakončen zvoláním „Ať žije quinty praskačka“.

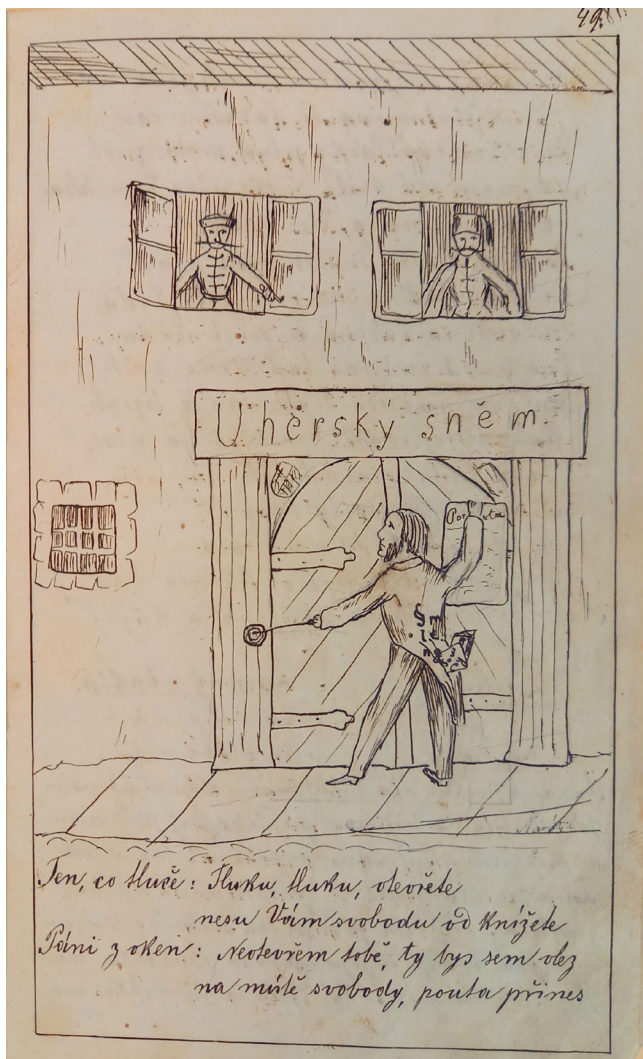
Redakci praskačky reprezentovali redaktor J. Zavřevený a majitel F. Souzený, což jsou jistě „umělecká jména“.

Na obálkách všech dochovaných exemplářů Praskačky jsou uvedeny portréty zřejmě – řekněme – významných osob, v případě prvních dvou čísel se však nejedná o karikatury, jako u dvou dalších čísel, můžeme se snad domnívat, že jde o autory textů. Osoby Tadeáš Bobeš rytíř Dunický (z Dunic) a Franta vévoda z Danzinku se v Praskačkách objevují poměrně často, ať jako hrdinové příběhů, či autoři.

Další informace obsažená v uvedeném Mukově článku se týká počtu dochovaných sešitků: autor textu se zmiňuje o pěti kusech, ve skutečnosti máme (alespoň dnes, tedy 55 let po sepsání článku) k dispozici čtyři sešitky, ovšem poslední z nich obsahuje číslo čtvrté a páté a tato skutečnost je také objasněna v závěrečném oznámení redakce: „Poněvadž bylo čtvrté číslo Praskačky zabaveno, tedy vydávám číslo 4 a 5 najednou. Redakce“

⁴ [MUK], 1966.

⁵ František Navrátil (1903–1974). Čím byl J. Muk pro Jindřichův Hradec, tím byl F. Navrátil pro Český Krumlov. Od roku 1934 pracoval ve schwarzenberském archivu v Třeboni, od roku 1945 stál v čele českokrumlovského archivu, byl konzervátorem památkové péče a také autorem řady historických a vlastivědných prací. (RAMEŠ – KOLDA 2011, s. 121)

Obr. 2-11. Praskačka, č. 1-5. Jindřichův Hradec, 1864. Státní okresní archiv Jindřichův Hradec, Kulturně historický archiv, kart. 218. Foto: ortorka.

A nyní podrobněji k obsahu všech čísel *Praskačky*, který je veskrze satirický, byť se tváří naprosto vážně. Používány byly různé literární a výtvarné útvary – veršování (vč. úvodníku), zpravodajství z domova i ze světa, elegie, povídky, libreto opery, přepis telegramů došlých redakci, inzerce, oznámení, ale též kreslený humor či kvízy neboli oříšky.

Tématem byly mj. často pijatyky a jiná studentská zábava, děvčata a jejich mravy, jako např. příspěvky nazvané „*Koketství*“, „*Novomódní milování*“, zhrzené lásky apod.

Ze zpravodajství, dá-li se to tak nazvat, můžeme pro ukázkou uvést „*přehled všeobecný*“, ale hlavně „*týdenní zpráva*“, jako třeba zpráva tohoto znění: „*Náramný vítr, který řádil ve čtvrtek a způsobil mnohé škody, jako např. rytíři Dunického to vzal palec od nohy a na nosu se mu usadil. Hledá se lékař, který by ho zléčil.*“

Autoři *Praskačky* se věnovali také politickým tématům, jako třeba rýmovačka či popěvek nazvaný „*Poslanec*“: „*Já poslanec malý, mandát není stálý, nepojedu do sněmovny, vždyť by mě [sic!] ho vzali.*“ Anebo zde ilustrovaná reakce na dění v Uhersku.

Ve všech číslech *Praskačky* byla zařazena rubrika „*Telegramy Praskačky*“. Telegramy do redakce přišly (tedy údajně) např. z Prahy, Brna, ale též z Dánska z Kodaně, z Kardašovy Řečice. Pro ilustraci zde předkládám znění některých z nich:

„*Z Brna: Ve tři čtvrtě na sedmou šel pan Kozel s lucernou.*“

„*Od nás: V 9 hodin 10 minut sám Vévoda z Dáncinku setkal se v silné púte s čestným měšťanem Roseckým, takže tento onomu vonuci z nohy stáhl, kteráž to pak na odív vystavena byla.*“

„*16. června ve tři čtvrtě na půl pátou v půlnoci z Purpurgase⁶: Jouza Steifel vyhnal svojí nebeskou hudbou všechny myši (rozumí se, že německé) z Nachové ulice, za což mu bylo uděleno od sousedů čestné měšťanství.*“

V *Praskačce* se také často objevují různé básnické útvary, kromě veršovaných úvodníků a různých příběhů ze života, zde např. „*Elegie*“ tohoto znění:

*Ach! Praskačko!
Ach! Praskačko!
Já tě mám rád!
Jenže do tě,
drahé kotě,
nemám již co dát.
Pozastav se duše zkroušená
při tomto rozjímání!!!*

Ve všech číslech časopisu se objevují příběhy a povídky na již zmíněná témata ze života studentů. Ale pozoruhodný je také námět na „*Velkou operu světovou*“ hned v prvním čísle a pokračování v čísle druhém.

V poměrně velkém rozsahu je v *Praskačce* zastoupen také kreslený humor. Podle námětu můžeme vtipky rozdělit např. na

- slovní hříčky (poměrně časté);
- některé jsou věnovány – řekněme – národním písním;
- ale objevují se různá jiná témata, některá zřejmě souvisela též se životem hlavních aktérů (či autorů)

Praskačky, jiná s politickým či společenským děním.

V *Praskačce* se také objevují různé kvízy zvané *Oříšky*.

Ve druhém čísle je poměrně dost prostoru věnováno inzerci všeho druhu, a to hned celé čtyři strany. Nabízeny jsou služby, prodej hudebních nástrojů, inzeráty jsou v češtině i němčině.

Na poslední stránku bývala také umístována *Oznámení* redakce o přijímání inzercí ve všech řečech, výzva, aby se do *Praskačky* nic nevpisovalo pod hrozbou hrůzného trestu, či již zmíněné oznámení o důvodu spojení čtvrtého a pátého čísla.

Je dost dobře možné, že obdobná studentská dílka vznikala i jinde než v Jindřichově Hradci. Třeba již někdo z přítomných účastníků na něco podobného narazil či naráží a v budoucnosti se dočkáme představení podobné perly, jakou je jindřichohradecká PRASKAČKA!

Archivní prameny a literatura:

Státní okresní archiv Jindřichův Hradec, sbírka Kulturně historický archiv, inventární číslo 1542, karton č. 218.

HEŠ 1895: HEŠ, Gustav. *Gymnasium jindřichohradecké za tři sta let svého trvání*. Jindřichův Hradec: Gustav Heš, 1895.

MUK 1966: [MUK] 1966: [MUK, Jan]. Unikátní studentský časopis. *Jihočeská pravda*, 1966, č. 152, s. 4.

MUK 1977: MUK, Jan. *Hradečtí studáci a kantoři*. Jindřichův Hradec: [s. n.], 1977.

RAMEŠ – KOLDA 2011: RAMEŠ, Václav – KOLDA, Vlastimil. *Poklady minulosti – Jihočeské archivy*. Třeboň: Státní oblastní archiv v Třeboni, 2011.

| Michaela Körnerová Chládková

Státní oblastní archiv v Třeboni
Státní okresní archiv Jindřichův Hradec
Václavská 37/III
377 01 Jindřichův Hradec

⁶ Purpurgasse – dnešní Kmentová – v té době česky zvána též Nachová. Z použití německého a českého názvu, ve spojení s „německými“ myšmi jasně vyplývá národnostní aspekt textu „telegramu“.